

OILADA IJTIMOY ROLLAR TAQSIMOTINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Turdimatova Elnoza

Farg'ona davlat universiteti

sirtqi bo'lim o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13843247>

Oila inson hayotida asosiy ijtimoiy muhit va shaxsiy rivojlanish markazi hisoblanadi. Oila doirasidagi ijtimoiy rollar shaxsning ruhiy, psixologik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Har bir a'zo o'ziga xos rolga ega bo'lib, bu rollar oiladagi vaziyatga qarab shakllanadi va o'zaro munosabatlarni aniqlaydi. Oilada ota, ona, farzandlar va boshqa a'zolar o'rtasidagi rollarning taqsimlanishi psixologik omillar bilan bog'liq bo'lib, oiladagi har bir a'zo bu rolda o'ziga xos tarzda rivojlanadi.

Ushbu maqola oiladagi ijtimoiy rollarning taqsimotini va ularning psixologik xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan. Oilaviy rollar oilaning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy holatiga ko'ra o'zgarishi mumkin, lekin psixoanaliz nuqtai nazaridan har bir a'zo o'ziga yuklatilgan rol orqali o'z psixologik rivojlanish yo'lini belgilaydi. Shuningdek, bu rollar shaxslararo munosabatlar va individning o'zini anglashida muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqolada oilaviy rollarning psixologik xususiyatlari Z. Freyd, Alfred Adler va boshqa psixologlarning asarlari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda oiladagi ijtimoiy rollarning taqsimoti va har bir rolning psixologik xususiyatlari o'rganiladi. Maqolada psixoanalitik nazariya va tug'ilish tartibi nazariyasidan foydalanilgan. Shuningdek, oiladagi har bir rolning individning ruhiy rivojlanishiga ta'siri psixologik jihatdan ko'rib chiqilgan.

Oilada ota va ona asosiy ijtimoiy rollarni bajaradi. Psixoanaliz nuqtai nazaridan, ota va onaning har biri o'ziga xos ruhiy funksiyaga ega. Ota ko'pincha oilada iqtisodiy ta'minlovchi va intizomni saqlovchi shaxs sifatida ko'riladi. Bu uning farzandlar va rafiqasi bilan bo'lgan munosabatlariga ta'sir qiladi. Freydning oidip kompleksi bo'yicha farzandlar, ayniqsa o'g'il farzandlar, otaga raqobatchi sifatida qarashi mumkin. Bu psixologik jihatdan o'g'il farzandning onasiga bo'lgan hissiy yaqinligini ifodalaydi.

Ona oiladagi g'amxo'rlik, mehr-muhabbat va parvarish qilish kabi rollarni bajaradi. Onaning bu roli bolalarning ruhiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Freydning psixoanalitik nazariyasiga ko'ra, onaning farzand bilan yaqin hissiy aloqasi farzandning kelajakdagi ruhiy holatiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, Adlarning nazariyasiga ko'ra, ota va ona o'rtasidagi rollarning to'g'ri taqsimlanishi bolalarning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Oilada farzandlar o'rtasidagi rollar ham muhim psixologik xususiyatlarga ega. To'ng'ich, o'rtancha va kenja farzandlarning oiladagi o'rni ularning psixologik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Psixoanalizga ko'ra, farzandlarning tug'ilish tartibi ularning oiladagi ijtimoiy rollarini va psixologik rivojlanishini belgilaydi.

To'ng'ich farzand ko'pincha oilada katta mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi. U yosh aka-uka yoki opa-singillariga o'rnak bo'lib, ota-onaning umidlarini amalga oshirishga harakat qiladi. Bu holat unga liderlik xususiyatlarini rivojlantirishga yordam beradi, lekin shu bilan birga ortiqcha bosim va stressni ham keltirib chiqarishi mumkin. To'ng'ich farzand ko'pincha oilaning diqqat markazida bo'lib, oilaning qadriyatlarini saqlab qolishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, to'ng'ich farzandning ota-onasi bilan bo'lgan munosabatlari keyingi aka-uka yoki opa-singillarga nisbatan qat'iyroq bo'lishi mumkin, bu esa uning shaxsiy xulq-atvorini shakllantiradi.

O'rtancha farzand esa ko'pincha to'ng'ich farzandning soyasida qoladi. Bu farzandning oiladagi o'zni kamroq e'tibor bilan belgilanadi, bu esa uning o'zini anglashiga ta'sir qiladi. O'rtancha farzand ko'pincha o'ziga nisbatan ko'proq mustaqillik va erkinlikka ega bo'ladi, lekin o'z mavqeini topish uchun ko'proq harakat qilishi kerak bo'ladi. Adlarning tug'ilish tartibi nazariyasiga ko'ra, o'rtancha farzand o'zining oiladagi mavqeini mustahkamlash uchun o'zini ko'proq ko'rsatishga intiladi va bu holat uning shaxsiyatini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Kenja farzand esa ko'pincha oilaning eng ko'p e'tiboriga sazovor bo'lgan a'zo hisoblanadi. Unga ko'pincha ota-ona va aka-ukalar tomonidan g'amxo'rlik qilinadi va ko'proq mehr-muhabbat ko'rsatiladi. Bu holat kenja farzandni o'ziga nisbatan ishonchli, lekin ba'zan ortiqcha talabchan qilib qo'yishi mumkin. Psixoanaliz nazariyasiga ko'ra, kenja farzandning oiladagi roli uning o'ziga xos xulq-atvorini va boshqalar bilan bo'lgan munosabatini shakllantiradi. Bu farzand oilada eng ko'p himoyalangan va erkalangan bo'lishi mumkin, bu esa uning kelajakdagi shaxsiy munosabatlariga ham ta'sir qilishi ehtimoli bor.

Farzandlar o'rtasidagi munosabatlar ham ularning psixologik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Aka-uka yoki opa-singillar o'rtasidagi raqobat va qizg'anish hissi oiladagi har bir farzandning ruhiy rivojlanishiga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Psixoanalizga ko'ra, aka-uka yoki opa-singillar o'rtasidagi raqobat oilada kimning e'tibor markazida bo'lishi uchun kurashga olib keladi. Bu raqobat ularning ruhiy holatida raqobatchilik va stressni keltirib chiqarishi mumkin. O'z navbatida, bu holat oilaviy muhitda farzandlarning shaxsiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.

Psixoanalitik yondashuv aka-uka yoki opa-singillar o'rtasidagi munosabatlarni oidip va elektra komplekslari orqali ham tushuntiradi. Bu komplekslarga ko'ra, farzandlar ota-onaning e'tiborini qozonish uchun raqobatga kirishadi, bu esa aka-uka yoki opa-singillar o'rtasidagi ziddiyatlarga olib kelishi mumkin. Shuningdek, bu jarayon bolalarning o'zaro munosabatlarida ham aks etishi mumkin, ya'ni har bir farzand o'z o'rnini saqlashga intiladi.

Oiladagi rollarning to'g'ri taqsimlanishi shaxsning ruhiy sog'lig'iga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Agar oilada rollar noto'g'ri taqsimlansa yoki haddan tashqari qattiq intizom mavjud bo'lsa, bu holat farzandlarning psixologik rivojlanishiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Psixologlarning fikriga ko'ra, oiladagi haddan tashqari talablarga ega bo'lgan to'ng'ich farzandlar stress va tashvish holatiga ko'proq duch kelishi mumkin. Kenja farzand esa ortiqcha himoya va e'tibor tufayli mustaqillikdan mahrum bo'lishi mumkin.

Oiladagi rollarning muvozanatli taqsimlanishi farzandlarning ruhiy sog'lig'ini mustahkamlashga yordam beradi. Ota-ona farzandlarning psixologik ehtiyojlariga e'tibor qaratishi, ularni qiziqtirgan va muhim bo'lgan sohalarda rag'batlantirishi lozim. Farzandlarning oilaviy muhitda o'zlarini anglashlari va o'z o'rnini topishlari ularning kelajakdagi ruhiy va ijtimoiy muvaffaqiyatlari uchun asos yaratadi.

Oiladagi rollarning psixologik taqsimoti shaxsning ruhiy rivojlanishi va shaxsiyatini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. To'ng'ich farzandning liderlik roli, o'rtancha farzandning mustaqilligi va kenja farzandning himoyalanganligi oiladagi har bir a'zoning o'ziga xos xulq-atvorini belgilaydi. Bu rollar oiladagi sharoit va ota-onaning munosabatlariga qarab o'zgaradi.

Psixoanaliz nuqtai nazaridan, farzandlar o'rtasidagi raqobat va ota-onaning kutilmalari ularning psixologik holatiga ta'sir qiladi. Har bir farzandning oiladagi roli uning shaxsiy

rivojlanishiga turlicha ta'sir ko'rsatadi. Oilada rollarning to'g'ri taqsimlanishi esa shaxsning ruhiy sog'lig'ini mustahkamlashga yordam beradi.

Oilada ijtimoiy rollar taqsimotining psixologik xususiyatlari har bir farzandning ruhiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ota-onaning munosabatlari, aka-uka va opa-singillar o'rtasidagi raqobat hamda rollarning to'g'ri taqsimlanishi farzandlarning ruhiy sog'lig'iga ta'sir qiladi. Psixoanaliz nuqtai nazaridan, oiladagi rollarning muvozanati shaxsning ruhiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.

